

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

05.05.2010

м.Київ

№ 140

Сучасні дослідження історії
Великої Вітчизняної війни:
проблеми теорії, методології,
методики

Заслухавши та обговоривши доповідь завідувача відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України доктора історичних наук О.Є.Лисенка «Сучасні дослідження історії Великої Вітчизняної війни: проблеми теорії, методології, методики», Президія НАН України відзначає, що протягом останнього десятиліття українською історичною наукою досягнуто якісно нового рівня вивчення основних військово-політичних, економічних, соціокультурних, етноконфесійних, морально-психологічних та інших явищ періоду Великої Вітчизняної та Другої світової воєн. Одним з головних досягнень цього етапу воєнно-історичних досліджень є не лише поглиблене опрацювання традиційних сфер наукового пошуку, а й освоєння концептуально-теоретичних здобутків світової історичної науки, нових напрямів досліджень, зокрема таких, як військова антропологія, історія воєнного побуту і повсякденності, гендерна й усна історія тощо. Це дозволяє висвітлювати події Великої Вітчизняної війни на всіх рівнях та у всіх виявах, залишаючи в центрі дослідницького інтересу людину, її проблеми, взаємозв'язки з іншими суб'єктами: соціальними групами, владними структурами, недержавними інституціями.

Провідним орієнтиром вітчизняної історичної науки залишається розкриття внеску народу України в розгром нацистської Німеччини, мілітаристської Японії та їхніх союзників, з'ясування місця і ролі України в контексті загальноцивілізаційних світових подій. У цьому сенсі важливими є здобутки вчених, які займаються пошуком та узагальненням статистичних даних про мобілізації до радянських збройних сил, партизанські загони й партійне підпілля, матеріальні й людські втрати українського народу. Серед магістральних напрямів висвітлення подій воєнної доби – з'ясування обставин життєдіяльності

великих соціальних груп (класів та верств) – інтелігенції, селянства, оstarбайтерів, військовополонених, неповнолітніх громадян та інших за умов кількаразової зміни влади.

Разом з тим у фокусі дослідницького інтересу перебуває гуманітарна проблематика, соціальні аспекти функціонування українського суспільства, адаптація до екстремальних викликів війни, пошук стратегій виживання у ворожому середовищі, рефлексія учасників тогочасних подій.

При цьому однією з виразних ознак фундаментальних студій у цій тематичній ніші є введення до наукового обігу нових джерельних масивів з українських і зарубіжних архівосховищ, матеріалів усних опитувань й анкетування учасників війни, міжнародної інформаційної мережі. Інтенсифікація наукового пошуку супроводжується підвищенням теоретичного рівня досліджень, освоєнням нових методологічних підходів і методичного інструментарію.

Особлива увага приділяється розкриттю участі громадськості України у зміцненні обороноздатності країни, трудовому героїзму в радянському тилу, патріотичним рухам на підтримку військових зусиль держави в боротьбі з агресором, ролі української науки в розвитку військово-промислового комплексу СРСР.

Протягом останніх років в Україні з'явилася низка праць з історії Великої Вітчизняної і Другої світової воєн, які стали помітним історіографічним явищем: «Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1941–1943. Довідкове видання» (академік НАН України В.А.Смолій, Т.В.Пастушенко, Т.В.Заболотна), «Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1943–1945. Довідкове видання» (академік НАН України В.А.Смолій, О.Є.Лисенко), «Україна в полум'ї війни. 1941–1945» (П.П.Панченко, О.І.Уткін), «Війна без пощади і милосердя: партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941–1944)» (А.В.Кентій, В.С.Лозицький), «Друга світова війна і доля народів України» (В.М.Воронін), «Суспільно-політичні настрої населення України в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)» (А.В.Гриневич), «Пам'ять воєнної пори. Патріотична акція 2006–2011 рр. Методичні поради» (О.Є.Лисенко, Г.Є.Ясєв), «То була неволя...»: спогади та листи оstarбайтерів» (Т.В. Пастушенко, М.Ю.Шевченко), «Архіви окупації. 1941–1944» (Н.В.Маковська), «О боях-пожарищах, о друзьях-товарищах...»: Летопись войны» (О.В.Филь), «Прошу вас мене не забувати»: усні історії українських оstarбайтерів» (Г.Г.Грінченко, І.Г.Ястреб), «Сторінки воєнної історії України. Вип. 10, 11, 12».

Триває підготовка та видання серії книг «Реабілітовані історією» (академік НАН України П.Т.Тронько).

Інститут історії України НАН України виступив співорганізатором міжнародних наукових конференцій з проблематики воєнної доби, зокрема таких: «Міжнародна криза 1939–1941 рр.: від радянсько-німецьких угод 1939 р. до німецької агресії проти СРСР» (Москва, 2005),

«Велика Перемога» (Мінськ, 2005), «Великая Победа: героизм и подвиг народов» (Мінськ, 2006), «Військовий полон та інтернування 1939–1956. Погляд через 60 років» (Київ, 2006), «Война, народ, Победа» (Москва, 2008), «Патриотизм и интернационализм как источник победы советского народа в годы Великой Отечественной войны» (Санкт-Петербург, 2008), *Trémimai Vakarų Ukrainoje: bausmė už nelojamą (1939–1941 m.) // Genocidas ir rezistencija. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras* (Литва, 2008), «Друга світова війна і доля народів України» (Київ, 2008), «Роми України в період Другої світової війни: сучасний стан вивчення, викладання й увічнення пам'яті» (Київ, 2008), «Україна і нацистська система примусової праці – обмін думками» (Лібенау, ФРН, 2009), «Друга світова війна та історична пам'ять в сучасній Україні» (Київ, 2009), «1939 рік: світ на порозі війни (до 70-річчя початку Другої світової війни)» (Київ, 2009), «Україна, Друга світова війна та відтворення історичної пам'яті в сучасній Україні» (Київ, 2009), «Воєнна історія Поділля та Буковини» (Кам'янець-Подільський, 2009).

У рамках відзначення 65-річчя Перемоги Інститут історії України НАН України спільно з Міністерством оборони України, Міністерством культури і туризму України, Державним комітетом архівів України, Меморіальним комплексом «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», Національним військово-історичним музеєм України, Національним університетом оборони України провели 27 квітня 2010 року міжнародну наукову конференцію «Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації».

Поряд із вказаними здобутками у працях вітчизняних істориків впродовж минулих років мали місце і певні недоліки у висвітленні подій війни, пов'язані з тенденційними перекосами у тлумаченні суспільно-політичних, військово-дипломатичних та соціально-економічних процесів, з демонізацією радянського режиму, дегероїзацією військового подвигу громадян України, які зробили вагомий внесок у розгром нацизму і фашизму.

Пріоритетним напрямом розвитку досліджень історії Великої Вітчизняної та Другої світової воєн має стати розкриття місця і ролі народу України в спільних зусиллях народів СРСР та країн антигітлерівської коаліції в розгромі агресорів, осмислення гуманітарного і цивільного виміру війни в історичній ретроспективі й перспективі, з'ясування місця людини у збройному конфлікті світового масштабу і його наслідків.

Перспективним сегментом досліджень є осягнення алгоритму взаємодії основних елементів тріади «держава – суспільство – людина», що дозволить показати мобілізаційні ресурси влади, здатність суспільства реагувати на загрози, спричинені війною, а також моделі поведінки окремих груп українського соціуму. Одним з викликів часу є необхідність розкриття особливостей міжнародних стосунків у

період Великої Вітчизняної війни. Більш інтенсивними й різноплановими повинні стати археографічні напрацювання, виявлення, обробка, систематизація й публікація тематичних документальних комплексів. Невідкладною є справа нагромадження інформаційної бази шляхом інтерв'ю та опитування учасників війни, оскільки це унікальне історичне джерело неухильно скорочується.

Президія Національної академії наук України постановляє:

1. Доповідь «Сучасні дослідження історії Великої Вітчизняної війни: проблеми теорії, методології, методики» доктора історичних наук О.Є.Лисенка взяти до відома.

2. Схвалити роботу науковців інститутів історії України, політичних та етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса, української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського, українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України з дослідження історії Великої Вітчизняної та Другої світової воєн.

3. Відділенню історії, філософії та права НАН України (академік НАН України О.С.Онищенко) в рамках наукової співпраці з ученими країн СНД забезпечити участь провідних вітчизняних фахівців у міжнародних наукових конференціях і «круглих столах», зокрема у міжнародному науковому колоквиумі ЮНЕСКО, присвяченому 65-річчю завершення Другої світової війни (Париж, 10 травня 2010 р.); російсько-українсько-білоруському семінарі з приводу закінчення спільного наукового проекту «1941 рік: країна у вогні» (Москва, липень 2010 р.).

4. Інституту історії України НАН України (академік НАН України В.А.Смолій):

4.1. У IV кварталі 2010 р. спільно з Інститутом історії Білорусі НАН Білорусі на базі Інституту всесвітньої історії РАН у рамках трирічного проекту видати книгу «Країна у вогні. 1941» (О.Є.Лисенко, Т.В.Вронська).

4.2. У I кварталі 2011 р. завершити підготовку та видати фундаментальну узагальнюючу працю «Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття» (О.Є.Лисенко, Т.В.Пастушенко), де репрезентовано основні напрями дослідження воєнної проблематики, визначено пріоритети вітчизняної воєнно-історичної науки.

4.3. До грудня 2011 р. завершити підготовку і видання монографій: «Місцеві військові формування Збройних сил Німеччини на території Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.)» (І.І.Дерейко) та «Греко-католицька та Римо-католицька церкви: проблема взаємовідносин під час Другої світової війни в 1939–1946 рр.» (І.І.Поїздник).

4.4. Протягом 2010 р. завершити підготовку до видання науково-документального збірника «Українські в'язні концтабору Маутхаузен: спогади тих, хто вижив» (О.Є.Лисенко), у якому представлені свідчення бранців концтабору (спогади, інтерв'ю) українського походження.

4.5. До січня 2011 р. завершити розробку наукових проектів, які здійснювалися за підтримки Німецького федерального фонду «Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє»: «В'їзд репатріантів до Києва заборонений»: повоєнне становище колишніх примусових робітників у радянському суспільстві» та «Працевикористання трудових ресурсів у важкій промисловості України тоталітарними системами нацистської Німеччини та Радянського Союзу (1941–1950)» й підготувати до видання збірники матеріалів і документів.

4.6. Провести у вересні 2010 р. на базі Черкаського національного університету ім.Б.Хмельницького міжнародну наукову конференцію, присвячену 65-річчю завершення Другої світової війни. За результатами роботи конференції видати збірник матеріалів.

4.7. У квітні 2011 р. провести міжнародну наукову конференцію, присвячену 70-річчю початку Великої Вітчизняної війни. За результатами роботи конференції видати збірник матеріалів.

5. Інституту української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України (член-кореспондент НАН України П.С.Сохань) продовжити видання книг серії «Друга світова війна. Український вимір».

6. Інституту українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України (академік НАН України Я.Д.Ісаєвич) до червня 2010 р. підготувати та видати монографію «Сталін і Західна Україна. 1939–1941 рр.» (М.Р.Литвин).

7. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України (академік НАН України Ю.А.Левенець) протягом 2010 р. підготувати та видати монографію «Україна у Другій світовій війні: політика та ідеологія суспільства» (В.А.Гриневич).

8. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на віце-президента НАН України академіка НАН України В.М.Гейця та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є.Патон

Головний учений секретар
Національної академії наук України
академік НАН України

А.Г.Загородній